

revoluce a po něm se stále rozšiřuje na další země, Kuzněcov oprávněně charakterizuje jako apologii buržoazní společnosti. V této souvislosti upozorňuje i na nedůslednost Kojěvova ateismu. I když Kojève náboženství místy velmi ostře kritizoval, tvrdil na druhé straně, že konečné vítězství ateismu je znemožněno existencí těch lidí, kteří nejsou s to pochopit ateistické myšlenky.

Jean Hyppolite (1907–1968) korigoval přehnané antropologickou a ateistickou interpretaci Hegela u Kojěva. Hyppolite patřil mezi novohegelovce ovlivněné existencialismem. Proto také při úvahách o Hegelově filozofii poněkud přecenil práce mladého Hegela na úkor systému jeho filozofie. V souladu s tím se u Hyppolita dostaly do popředí iracionalistické momenty Hegelovy filozofie, byla zdůrazněna rozpornost a odcizenost lidského bytí a nemožnost jejich překonání. Podle Kuzněcova vyplývá Hyppolitova iracionalizace Hegelovy filozofie z toho, že Hyppolite sám idealisticky ontologizoval gnozeologickou iracionalnost, že iracionalitu představ změnil v iracionalitu bytí. Proto mu unikl význam Hegelovy logiky a jeho systému.

Hyppolite se při mnoha příležitostech zabýval vztahem Marxe a Hegela. Podle Kuzněcova se snažil redukovat marxismus na hegelianství a všechny odchylky mezi nimi interpretovat v neprospěch marxismu. Hyppolite nepostřehl rozdíl mezi zdroji a součástmi marxismu a nebyl s to vidět v marxismu autonomní filozofický systém, v němž byly rozpracovány a přehodnoceny nejenom problémy naznačené už u Hegela, ale i otázky, které jsou specifické pro marxismus. Marxismus zredukovaný na hegelianismus se pokoušel doplnit tak, aby byl slučitelný s existencialistickým proudem novohegelovství.

V závěrečné stati se Kuzněcov zabývá vlivem francouzského novohegelianismu na francouzský ateistický existencialismus (J.-P. Sartre, M. Merleau-Ponty) a revizionismus (G. Lefebvre, R. Garaudy). Na rozdíl od rozborů ve třech hlavních kapitolách je zde problematika pouze povrchně naznačena. Tato skutečnost do určité míry snižuje význam jinak velmi hodnotné Kuzněcovovy knihy, zvláště když i ze závěrečných pasáží vyplývá, že otázky vlivu novohegelianismu na jmenované proudy by mohly být velmi zajímavé a když jádro knihy ukazuje dostatečně přesvědčivě, že Kuzněcov by mohl podat daleko lepší rozbor této problematiky než ten, kterého se čtenáři dostává.

Ivana Holzbachová

F. Braudel, F. Coarelli, M. Aymard: Morze Śródziemne, Region i jego dzieje. Gdańsk, 1982, Wydawnictwo Morskie, 141 s.

Knížka svěžích esejů, jež z francouzštiny přeložila M. Boduszyńska-Borowikova, vypovídá o historii i současnosti regionu Středozemního moře. Autoři se pokusili vystihnout a vyloužit alespoň část z nepřehledného množství událostí, souvislostí, vztahů a vlivů, jejichž výslednicí je dnešní charakter oblasti, která sehrála rozhodující roli při formování evropské kultury.

První velká lidská společenství, říše Sumerů, Chetitů a starý Egypt, tu prožily svůj vzestup, vrchol i pád. Autoři se zamýšlejí nad jejich dějinami a dospívají k názoru, že společenský vývoj nelze vysvětlovat působením jen několika faktorů; ekonomika a politika, lidská práce a psychika, klima i geografické podmínky — to vše jsou činitelé, jež se účastní na utváření dějin. Ve svých esejích proto nepodávají jen sumu dat či výčty vítězných nebo prohraných bitev a válek, ale usilují o pochopení složitých vztahů mezi minulostí a současností, mezi člověkem, společností a přírodou, proto v nich uplatňují i hlediska sociologická, psychologická a ekologická.

Autoři seznamují dále čtenáře s kulturami Kréty, antického Řecka i Říma, a to opět v jejich souvislostech a návaznosti. Zajímavě líčí historii mořeplavby a obchodu i důsledky jejich rozvoje. Rozkvět styků mezi původně izolovanými společenstvími, kooperaci a vzájemné prolínání kultur provázely na druhé straně i nelítostný boj o nadvládu na moři i souši, migrace obyvatel, hladomory a epidemie, neustálé střídání „mořských vládců“. Poukazují na význam geografických a demografických faktorů pro vznik dělbý práce, na ekologické problémy oblasti, které také úzce souvisejí s dějinným vývojem.

V jednotlivých kapitolách se střídají fakta a příklady se zobecňujícími závěry o tom, proč Středo moří, tento dříve „svět sám pro sebe“, vznikl prolínáním rozličných vlivů přírodních, střetáváním specifík Asie, Afriky a Evropy, jehož země hrály kdysi prim ve vývoji kultury, pronikáním „cizího obchodu a cizích válek“, rozvojem světového imperialismu zůstává stranou, stagnuje a zaostává. Někdejší námořní mocnosti — italské městské státy, Španělsko a Portugalsko — pozbývají postupně svůj vliv a v 17. století se stává „královnou moří“ Anglie, dělící se dočasně

o moc s Nizozemím. Ani koloniální výboje (hlavně v Africe) nedokáží vrátit evropským zemím kolem Středozemního moře jejich bývalý obchodní monopol v této oblasti.

Přes novodobý technický a společenský rozvoj v tomto regionu jsou tu ještě stále místa, kde jako před staletími kočují nomádi, lidé žijí izolovaně za hradbami svých domů, kde stále ještě nejsou ženy společensky rovnoprávné. Islám, křesťanství a pravoslaví stále ještě mezi sebou soupeří jako v dobách křížáckých válek; každé z těchto náboženství odráží svou společnost, způsob jejího života, její dějiny a každé z těchto náboženství má své tradice, které se už po staletí nemění, tak jako se málo změnil i způsob života na venkově. Historie a současnost se tu úzce prolínají, o to více tu platí „historia magistra vitae“, jde jen o to vyvozovat z faktů správné závěry a hlavně dokázat pochopit nejen minulost, ale i dobu dnešní a směr, kterým se bude lidská společnost ubírat dále. K tomu se snaží přispět i recenzovaná kniha.

Petr Jemelka

Nikolaj Šejkov: Mozek zkoumá mozek. Praha, Svoboda 1983. 169 s.

Kniha bulharského autora má tři části. V první se autor pokusil stručně naznačit anatomii mozku a vývoj názorů na jeho fungování (od prvních spekulativních filozofických úvah až po současné vědecké koncepte). V této souvislosti se zmiňuje rovněž o pokusech na zvířecím i lidském mozku. Např. Hans Berger prohlásoval, že zaznamenává tzv. mozkové potenciály; po pětadvaceti letech od jeho pokusů se zrodila encefalografie a podle Bergera byly mozkové rytmy nazvány alfa, beta vlnami (nyní jsou známy i vlny gama, delta, théta a vlny ultrapomalé). Podobně autor zajímavě líčí i pokusy fyziologa W. R. Hesse s implantováním tzv. „vhojených“ elektrod do mozku, zmožňující studium jeho podkorových struktur.

V druhé části knihy se autor zabývá především otázkou paměti. Připomíná pokusy, které hledaly centrum paměti (např. W. Penfield zjistil — když se zabýval otázkou chirurgické léčby epilepsie a operativního otevření lebky používal i k experimentálním pozorováním —, že podráždění mozkové kůry proudem vyvolává vzpomínky na dávné události) a věnuje také pozornost různým poruchám paměti (např. u alkoholiků, aj.). V poslední části knihy se autor zabývá spánkem, jeho podstatou a mechanismy, které jej řídí. Zde odkazuje i na poznatky I. P. Pavlova, který spojoval procesy podráždění a útlumu v jeden funkční celek a útlum označoval za možný fyziologický základ spánku.

Šejkovova kniha chce přístupnou a zajímavou formou představit širokému okruhu čtenářů některé poznatky a metody neurofyziologie, a to jako oboru, který významně přispívá k pochopení lidského duševního života, k vysvětlení jeho záhad. Chce také přesvědčit, že další rozvoj tohoto zkoumání může pomoci zdokonalovat proces výchovy a sebevýchovy člověka, pomáhat k plnější realizaci lidských schopností.

Yveta Piňosová

Logiko-metodologičeskoje issledovanija (red. *N. Z. Čavčavadze, Z. N. Mikeladze*). Mecněreba, Tbilisi 1983.

Sborník prací o problémech současné formální logiky vydává Institut filozofie Akademie věd Gruzínské SSR. Recenzovaný svazek obsahuje šest článků, v nichž se autoři zabývají různými oblastmi moderní logiky, jako je sémantika neklasických logik, některé zajímavé sémantické teorie, některé systémy deontických logik apod. Práce přinášejí vesměs nové originální pohledy na probíranou problematiku.

Autor článku Kantovská metoda řešení matematických antinomií a matematický neintuicionismus *Z. M. Mikeladze* predkládá nový výklad jedné důležité části Kantovy transcendentální logiky a nalézá četné paralely mezi ní a idejemi matematického intuicionismu.

M. N. Bezanišvili vychází v článku O operačním chápání logických spojek z Lorenzova operačního pojetí logiky a matematiky. Podobně jako je možno aritmetiku rozčlenit na tzv. „protoarit-